

Charles Laurence

SPOLEČENSKÝ AGENT **JIŘÍ MUCHA**

LÁSKA A ŽAL ZA ŽELEZNOU OPONOU – INTRIKY, SEX, ŠPIONI

PROSTOR

Charles Laurence

Společenský agent Jiří Mucha

Láska a žal za železnou oponou – intriky, sex, špioni

PROSTOR

Charles Laurence

SPOLEČENSKÝ AGENT
JIRÍ MUCHA

Láska a žal za železnou oponou
– intriky, sex, špioni

přeložila Kateřina Lipenská

© Charles Laurence, 2010
Translation © Kateřina Lipenská, 2012
Afterword © Igor Lukeš, 2012
© PROSTOR, 2012
Cover photo © ČTK, 2012

ISBN 978-80-7260-268-1

Tato kniha vznikla jako vzpomínka na mou sestru Kate

Poděkování

Tento příběh bych nemohl vyprávět bez účinné pomoci Jana Stojaspala v Praze. A velice rád bych poděkoval Tomu Lansnerovi za podporu, Robu McQuilkinovi za to, že ve mě věřil, svým rodičům siru Peterovi a lady Laurencové, protože vedli zajímavý život, a zejména s láskou děkuji Carole Smithové za její neutuchající důvěru a nadšení.

Charles Laurence
Woodstock, New York,
listopad 2009

kapitola 1

Praha, kterou jsem znal jako kluk, byla městem strachu, tajných agentů a začouzené mlhy. Byla za železnou oponou, tolik jsem v sedmi letech chápal. Razili jsme si k ní cestu bloádou betonových baráků a ostnatého drátu, zemí nikoho, v našem velkém šedém morrisu s šestiválcovým motorem a červenými koženými sedačkami, který táta koupil, protože ho považoval pro službu na druhé straně za dostatečně robustní. Druhá strana byla strašidelná – ale přitom tak nějak vzrušující, asi jako příběhy, které jsme čítávali v dobrodružných časopisech.

Je zvláštní, jaké věci si člověk pamatuje. Silnice byly hrbolaté a všude kolem bylo cítit jakési nebezpečí, protože jsme se ocitli na nepřátelském území. O nepřátelích jsem něco věděl, psal se rok 1957; nebylo možné vyrůstat v Anglii v roce 1957, a přitom nevědět o nepřátelích. Prožili jsme válku. V Londýně po ní mezi budovami zbyly mezery zaplněné sutinami, zpola zakrytými zborcenými re-zivějícími ploty, prázdné díry, které babička dávala za vinu všem, jimž říkala nácci, fašouni nebo zpropadení Němčou-ři. Chtěli babičku zabít bombami, ale nepodařilo se jim to, zabili však spoustu jiných lidí. Nosili vysoké holínky. Znali jsme je z obrázků v časopisech a komiksech.

Vojáci stojící u červeno-bílé závory, která blokovala cestu do Prahy, měli podobné boty. Měli taky zbraně a uniformy, myslím, že šedé. Možná byly tmavě zelené. V pozadí byly lesy. Táta vždycky zastavil a stočil okénko. Nám dětem řekl, ať jsme tiše, vystrčil ruku s hromádkou pasů a oznámil vojákům, že je diplomat a že jede na britské velvyslanectví

v Praze. Za námi, na jihu, byla Vídeň, další město špehů. Vídeň a Praha – jedno město na naší straně, druhé na té jejich.

Tohle byl samozřejmě jiný nepřítel. Žádní Němci, nýbrž Rusové a Češi, kteří ještě před deseti lety byli našimi přáteli, aspoň podle toho, co se povídalo doma u večeře. A teď hlídají železnou oponu. Je studená válka.

Táta řekl vojákům, že ke vstupu do Československa máme povolení. Přesto jim trvalo hodně dlouho, než se s pasy vrátili. Ať už jsme sem přijížděli nebo odtud odjížděli, vždycky před námi byla závora a museli jsme čekat, nakonec se však zvedla a mohli jsme pomalu projet. Žádnou železnou oponu jsme ve skutečnosti neviděli, jen ostnatý drát vinoucí se mezi strážními věžemi a někdy taky psy – vzpínající se velké vlčáky s tmavými čenichy a velkými tlapami, které vojáci drželi na vodítkách.

Nepamatuju si, jak jsme do Prahy přijeli, ale vzpomínám si na první noc. Ubytovali jsme se v parádním hotelu, nejspíš staromódním, mně ale tehdy připadal velkolepý. Nemuseli jsme si nést kufry. Jeden pokoj jsem sdílel se svou sestrou Kate, v dalším byl náš malý bratr a jeho chůva a ve třetím spali rodiče. Do každého pokoje se vcházelo z dlouhé bílé chodby s kobercem, který tlumil naše kroky, takže nevadilo, když jsme běhali sem a tam. Docela se to hodilo, protože byl mrazivý listopad a na ulicích nebylo nic než špinavý mokrý sníh. V našem pokoji byla jen jedna postel, manželská, což znamenalo pro mě i Kate změnu, přestože jsme byli zvyklí mít společný pokoj. Navíc na posteli ležela místo deky těžká prošíváná péřová přikrývka. A ve veliké prázdné jídelně jsme jedli maso a knedlíky. Hrozně mi chutnaly a chtěl jsem si přidat. Potom si večer máma – možná to byl táta – sedla na kraj postele a rukama dělala na stěnu stínová zvířátka.

V tom hotelu jsme bydleli dost dlouho, protože podle všeho bylo dost těžké sehnat dům. Kate a já jsme byli

zvyklí se stěhovat z jednoho místa na druhé, naše rodina to tak dělala odjakživa. Kate bylo tehdy osm, mně sedm. Předtím jsme bydleli v Aténách, na to si ale nepamatuju, taky v italském Terstu a v Londýně. A teď budeme tady v Praze. Naučili jsme se říkat „dobrý den“.

Jednou odpoledne mě jakýsi vysoký muž, který taky bydlel v našem hotelu, vzal na hokejový zápas. Hokeji rozuměl, protože byl z Kanady a v Kanadě hrají hokej zrovna tak jako v Praze, i když je Kanada spíše anglická. Hráči bruslili neuvěřitelně rychle a vypadalo to, že do sebe navzájem narážejí schválně. Líbilo se mi to, ale na další zápas jsem už nešel.

Když jsme jedli dušené maso s knedlíky, které byly k večeři snad každý den, rodiče debatovali o tom, jak dlouho asi potrvá, než budeme mít vlastní dům, protože tady si člověk nemohl jen tak jednoduše nějaký najít. Musel mít povolení od těch, co všechno řídí, od vlády, tak jako jsme nejdřív museli dostat povolení, abychom sem mohli přijet. Ti, co tu vládli, byli komunisti. A právě to byl problém. Chtěli nám určit, kde máme bydlet, jenže rodiče namítali, že by se rádi rozhodli sami. Matka si přála dům se zahradou, a takový se asi dal sehnat hodně těžko, táta zase říkal, že nás úředníci z vlády nutí nastěhovat se do domu, kde by v přízemí žila další rodina a „hlídala“ nás. Proč? I tohle souviselo s tím, že šlo o naše nepřátele. Zřejmě chtěli vědět o všem, co děláme.

Nakonec jsme se vydali do čtvrti zvané Barrandov, která leží na zalesněném kopci, a dál jsme jeli po silnici pokryté zmrzlým sněhem. Když auto začalo prokluzovat, byli jsme zprvu trochu nervózní. Po chvíli jsme si však na to klouzání zvykli, a jestli si dobře vzpomínám, bál jsem se jenom jednou, když se auto úplně otočilo kolem své osy jako na kolotoči. Matka říkala, že na Barrandově mají Češi filmové studio a točí tam filmy, nebo že to tak alespoň bývalo, než přišli komunisti. Já jsem ještě žádný film neviděl, ale zdálo

se, že matku těší odlesk kouzla, které dopadalo na okolí filmového studia – alespoň do chvíle, než jsme odbočili k domu, který nám vybrali.

„To je ale neuvěřitelně ošklivý dům!“ mínila máma.

„Pod podlahou je magnetofon s mikrofonom, aby nás mohli odposlouchávat,“ poznamenal otec. „Ten chlap, co bydlí dole, bude topit a vyměňovat pásky. Takže budeme muset mluvit potichu, ano? Aby nás neslyšeli.“

Dům byla tmavě šedá krabice se čtvercovými okny, která byla dvojitá, takže jsme mohli mezi vnitřním a vnějším sklem pěstovat kytky, a do ulice trčel čtvercový balkon. Měl plochou střechu, což jsem asi nikdy předtím neviděl. Dnes už bych věděl, že se takovému domu říká funkcionalistický. Šli jsme se podívat na zahradu a objevili tam kotce s hnědými králíky – nevypadali, že by jim byla zima – a malý špinavý bazén, pokrytý vrstvou nazelenalého ledu. Zkusil jsem ten led rozbít klackem, ale nešlo to.

K domu prudce stoupala příjezdová cesta ke garáži. Táta říkal, že bude obtížné po ní v tomhle sněhu jezdit, ale že na kola auta nasadí řetězy, takže jaksepatří přilnou k vozovce. Když je potom na kola dal, hrozně rachotily. Chvilí nato přišli nějací muži a začali nosit do domu nám dobře známé bedny; měli jsme radost, protože v nich byly všechny naše věci. Jakmile táta našel krabici s nářadím, vyndal z ní kladivo a kleště a z jedné bedny nám udělal sánky. Naprosto přesně si pamatuju, jak přitloukl naspod k dřevěným saním kovové proužky, kterými byly bedny při stěhování přepásané. Tvrdil, že takhle sánky pojedou rychleji. Kate a já jsme potom střídavě svištěli po zmrzlé cestě.

Podobné věci nám vyráběl vždycky. Rok předtím nám v létě na dovolené udělal z větví a klacků luky a šípy. Ale po sánkách a po odchodu z Prahy už nevyráběl nic. Změnil se.

V době, kdy jsme se nastěhovali na Barrandov, jsme Kate i já už zase chodili do školy. Byla to moje druhá

škola, francouzské lyceum. Nesnášel jsem ji, jenže rodiče mi vysvětlili, že je to jediná škola v celé Praze, do které můžeme chodit, protože všechny ostatní jsou komunistické a jenom pro Čechy. Máma nám koupila tvrdé kožené aktovky s dvěma popruhy, které se nosily na zádech jako batoh. Všechny děti je měly, ale už tehdy byly nemoderní, stejně jako zelený inkoust a pera, kterými jsme psali. Museli jsme mluvit francouzsky, učitel se jmenoval monsieur Gareau. Neměl jsem ho rád a on neměl rád mě. Abych řekl pravdu, nikdy jsem nebyl dobrý žák, aspoň ve většině předmětů. Zato Kate to ve škole moc šlo a monsieur Gareau se k ní choval dost přátelsky. Nevzpomínám si, jak jsem se učil francouzsky, pamatuju si však, že jsem francouzsky mluvil – musel jsem –, a ještě dnes mi naskočí francouzština, když jsem ve Francii, opiju se nebo se rozčílím.

Táta nás vozil do školy cestou na velvyslanectví. Bývala ještě tma, když jsme ráno vyráželi. V prvních měsících padal pořád sníh a naše sněhové řetězy rachotily po dlažebních kostkách v centru města daleko víc. Projížděli jsme dlouhými ulicemi s vysokými špinavými budovami, které budily dojem, že mezi bloky není jediná mezera. Přestože některé domy měly nad velkolepými vchody sochy a pod střechami umělecky vyvedené plastiky, většinou byly nevýrazné a vypadaly, jako by byly z šedého betonu – všechny byly hranaté, stejně jako náš dům. V oknech svítila žlutá světla, pokud v nich vůbec nějaká světla byla, zatímco na přízemních oknech do ulice byly většinou tlusté mříže jako někde v žaláři, pokud to nebyly výlohy obchodů. Ty nebyly o nic větší než okna a dovnitř jste se mohli podívat jenom stěží, protože všechny ty párky visící z regálů, bochníky chleba, zelí a plechovky tvořily za sklem vysoké hradby. V ostatních výlohách byly boty nebo oblečení, ale rozhodně se vůbec nepodobaly obchodům ani obchodním domům, do kterých nás máma brala v Londýně nebo v Terstu. Praha byla jiná.

Když člověk vystoupil z auta, obklopil ho zvláštní štiplavý zápach, který mu vnikl hluboko do nosu a pak tam trochu pátil. Táta říkal, že je to kvůli tomu, že se v Čechách používá nekvalitní benzin. Mlha tu byla proto žlutá, i když to bylo taky kvůli uhlí, na téhle straně železně opony víc hnědému než černému, kterým se topilo v kamnech a kotlích. Ten zápach cítím v nose ještě dnes.

Tehdy existovalo zvláštní dopravní pravidlo, dnes už zrušené, kterému se říkalo „pravidlo vyhybání se vpravo“. Alespoň tak to vysvětloval otec, když jsme jednou jeli do školy. Spočívalo v tom, že při odbočování doleva musel řidič na křižovatce nejdřív předjet před ulici po pravé straně a počkat, až mu naskočí zelená. Nikdy tak vlastně při odbočování vlevo nekřížil cestu protijedoucím vozidlům nebo tramvajím jedoucím po kolejích uprostřed ulice.

Když jsme seděli v autě a čekali na zelenou, zatímco stěrače klouzaly po mokrému předním skle, pozorovali jsme auta projíždějící kolem. Bylo mezi nimi dost tatraplanů, což byla největší komunistická auta a vypadala fantasticky. Nikdy jsem podobný typ auta neviděl, a že jsem jich viděl víc než dost, protože jsem žil s rodiči v různých zemích. Tyto tatro vypadaly jako žraloci na kolech, dlouzí černí žraloci. Často měly i tmavá okna. Byly zakulacené, úplně hladké a jejich světla byla zasazená za skly, tvořícími celou přední část auta. Oblouky kolem kol, která byla schovaná v aerodynamickém trupu, nebylo vůbec vidět a zadní část, kde byl motor, byla zkosená jako u značky Volkswagen Brouk. Tohle auto mi ale připadalo skutečně výjimečné hlavně z jiného důvodu: na zkoseném zadku vystupovala mezi dvojítymi zadními okny velká žraločí ploutev.

„Všechno jsou to auta tajné policie,“ vysvětloval nám táta. „Žádní obyčejní lidi je nemají.“

Matka řekla: „Dokážete si vůbec představit, co se v nich musí dít? Co se v těch autech odehrává?“

Zkusil jsem to. Představil jsem si tajného policistu, jak

za těmi tmavými skly někoho škrtní provazem omotaným kolem krku.

Dnes je samozřejmě všechno jinak. Přestože ulice jsou stále tytéž a většina tehdejších budov pořád stojí, vypadají naprosto odlišně, hlavně proto, že zažranou špínu války, bídy a komunismu téměř úplně smyl čas. Minulost – i ta dávná, minulost tohoto středověkého města, které uniklo jak penězům 19. století, tak bombám 20. století – byla po roce 1989, kdy sametová revoluce ukončila komunistickou diktaturu, oživena a dostala nový nátěr, takže se ji Čechům podařilo uchovat. Táta vždycky říkal, že jim temná doba nesvědčila, jelikož to jsou tvořiví lidé se silně sarkastickým smyslem pro humor. A tak jim čerstvý nátěr a obnovení demokratické vlády město do určité míry vrátili. Jenže mně po návratu do Prahy po nějakých padesáti letech – což je časová proluka, s níž se člověk jen těžko vyrovnává – tohle město připadá jako falzifikát. Jako černobílý film kolorovaný pro soudobé diváky. Proto mi chvíli trvá, než si dnešní Prahu spojím s pohlednicemi, které jsem si kdysi dávno vkládal do alb a pak schovával do starého školního kufru.

Tramvaje teď mají mnohem zářivější červenooranžovou barvu a nikde není vidět ani jedna tatra. Dívka v hotelové recepci mi říká, že chápe, jaké auto myslím, když popíšu žraločí ploutev, ale pokud prý ví, jediný exemplář je v Technickém muzeu a to je zavřené kvůli rekonstrukci. Má to jistou logiku: jak to, že důkazy technických úspěchů komunistického světa, většinou druhořadých, najdeme už jen v muzeu, tak to, že muzeum samotné, postavené zřejmě ve stejné době, potřebuje zásadní rekonstrukci.

Odbočil jsem z kopce Seifertovou ulicí, vydal se po trase tramvají směrem k Vltavě a do středověkého centra, z něhož se stala ohromná turistická atrakce. Nejdřív jsem minul vlakové koleje a potom šel ulicí protínající hlučnou dálniční křižovátku. Zdi byly počmárané graffiti, které tu

ale nevzbuzuje takový pocit urbanistické hrozby, jaký zažívám v New Yorku. Graffiti v Praze – a je ho tu hodně – pořád vypadá jako volání po svobodě, ozývající se z historie. Lidé kývnou na pozdrav, když se navzájem vyhýbáme, ale krácejí cílevědomě, s výrazem, že musí zařídit spoustu věcí. Už necupitají po chodnících těsně podél zdí a neodvracejí oči, jako by mysleli jen na to, jak se bezpečně dostat domů. Ani tady už není mlha, na jakou se pamatuju, přestože je únor. Gotické věže Týnského chrámu na Staroměstském náměstí, jejichž siluety se jasně rýsují na pozadí studené modré oblohy, se přede mnou vynořují a zase mizí, když se proplétám úzkými uličkami. Všude jsou kavárny, bary a restaurace, z nichž vycházejí lidé, kteří zrovna zahnali polední hlad, obchody se starožitnostmi, povětšinou zaplněné veteší a starými porcelánovými hrníčky, odjakživa z nějakého důvodu tady ve východní Evropě považovanými za poklad, a ještě víc je tady obchůdků se suvenýry, kde se prodávají české granáty a loutky, jimiž jsou Čechy proslulé. Obchody se suvenýry zabírají celé bloky v těch nejužších a nejstarších uličkách, kde dřív byly potraviny a kde prodávali jogurty ve sklenicích s vrstvou marmelády na dně. Staroměstské náměstí vypadá trochu jako od Disneyho a všude tečou proudy levného piva. Není divu, že sem jezdí turisté dokonce i v zimě. Celá Královská cesta je pořád plná lidí. Teprve na Karlově mostě se můžu konečně nadechnout. Tenhle nejstarší funkční most v Evropě je vydlážděný kostkami a zdobí ho jedenatřicet soch a sousoší světců, mučedníků a hrdinů, majestátně rozestavěných po celé jeho délce, od bitvami poznamenané věže střežící jeden jeho konec až po její dvojče na druhé straně. Aspoň ten most mi pořád patří. Ve vzpomínkách mi stále zní kroky na dlažebních kostkách v době, kdy jsme tudy s chůvou, která vezla bratra v kočárku, chodívali na loutkové divadlo a stavovali se u stánků s pečenými kaštany.

Na severním břehu řeky se nad řadami středověkých

střech a novobarokními kupolemi, připomínajícími sva-
tební dort, tyčí Pražský hrad. Kdysi byl sídlem panovníků
Svaté říše římské, a právě tam teprve před dvaceti lety
vešel v oblaku cigaretového kouře dramatik Václav Havel,
aby převzal od komunistů svou zemi. Jen Češi mohli mít
sametovou revoluci. Dodnes říkají: „Na Hrad!“, když chtějí
vzít věci do vlastních rukou, a myslí to doslova.

Mám tam namířeno i já, s bolavými koleny stoupám po
prudkých Zámeckých schodech, abych našel dům v zadní
části Hradčanského náměstí, kde bydlí jedna stará vdova.
Byl jsem u ní jen jednou nebo dvakrát, ještě jako kluk, ale
přesto si jasně vybavuju středověké dveře pobité kovovými
cvočky a posazené těsně nad dlažebními kameny chodní-
ku, které se otvíraly do gotické klenuté chodby se sochami
svatých, s plastikami a starými truhlami, a potom schodi-
ště, široké dřevěné schodiště vedoucí do světa fantazie, do
pohádkového zámeckého pokoje, celého zářivého, přeplně-
ného knihami, obrovskými obrazy a roztodivnými předmě-
ty. Možná to vůbec nebude takové, až dům uvidím dospělý-
ma očima, ale ta vdova tam bydlí pořád. Našel jsem si její
telefonní číslo a zavolať ji. Jednu věc totiž vím jistě: tady se
začal odvíjet příběh, který si potřebuju poslechnout.

Na místě, kde bych čekal spíš zvonek s táhlem, je
celkem obyčejný bzučák. Stisknu ho a přimáčknu ucho
k masivnímu dřevu. Potom dva kroky couvnu, protože jako
novinář vím, že zvoníte-li u cizích lidí, jsou raději, když se
na vás můžou podívat, než vás pustí dovnitř. Já se na Ge-
raldinu Muchovou pamatuju, nebo aspoň vím, jak vypadá,
vídal jsem ji totiž na fotkách, které jsou dodnes v albech
uložených ve spodních poličkách knihovny v domě mých
rodičů, ona mě ovšem nejspíš nepozná.

V mých představách je Geraldine krásná žena, málem
prototyp krásy, protože tak se o ní vždycky mluvilo. Po-
chází ze Skotska a za války se provdala za Čecha Jiřího
Muchu, kterému jsme však říkali George. Praha je dnes

jména Mucha plná, objevuje se na všech billboardech a vývěskách, nemluvě o Muchově muzeu, Muchově hospodě a několika obchodech s Muchovými věcmi. Všechny oslavují život a dílo Alfonse Muchy, otce Jiřího a slavného secesního malíře, který si v Paříži během tamní belle époque na přelomu 20. století vydělal jmění, a profitují z něj. I v dnešní době je jeho jméno synonymem erotických plakátů plných ornamentů, které sloužily například jako reklama na cigaretové papírky nebo bicykly, na nichž byly krásné dívky s vlajícími vlasy a odhalenými řadry. Nejslavnější z jeho plakátů byly ty se Sarah Bernhardtovou, jejíž divadelní vystoupení patřila v Paříži k nejvyhledávanějším. Pro francouzskou secesi ve všech jejích podobách – od šperků přes šálky a džbány na víno až po obrazy a sochy – se nakonec vžil název „Le Style Mucha“ a jeho trochu přelázané kouzlo bude znát každý, kdo vyrůstal v šedesátých letech. Muchovy plakáty na cigaretové papírky Job se staly velkým hitem v hipísáckých obchodech a knihy s jeho obrazy, v nichž bylo ještě *víc* krásných poprsí a zaoblených boků, zdobily konferenční stolky párů jdoucích s duchem doby. Vždycky jsem byl hrdý na to, že vím, odkud pocházejí. Žasnu však nad tím, že Mucha je tak významnou součástí pražského turistického boomu. Neměl jsem o tom ani tušení. Mucha je všude.

Na jedné z našich starých fotografií se Geraldine v plavkách sklání u jezera nad občerstvením na pikniku. Předpokládám, že tenhle výlet organizovali moji rodiče. Právě koleno má pokrčené a drží si ho oběma rukama, hlavu má zakloněnou, vlasy rozevláté. Je otočená k objektivu, směje se s otevřenými ústy a ve tvářích se jí dělají dolíčky. „Geraldine se vždycky takhle směje,“ řekla jednou matka. „Je to takový nervózní smích, nic jiného.“ Matka vždycky věděla, jak někoho shodit. V tom byla dobrá. Jindy svou jízlivost trochu zmírnila špetkou sympatie a prohlásila: „Bylo pro ni hrozné, když byl George ve vězení. John byl

ještě mimino a neměli vůbec nic. Tři roky byla živa jen o bramborách. A z milodarů.“ Přemýšlel jsem, jaké asi je žít tři roky jen o bramborách a z milodarů.

Slyším, jak se ve druhém patře nalevo nade dveřmi otevírá okénko. Vypadá trochu jako špehýrka, tvoří je jen jedna nebo dvě tabulky v mnohem větším okně. „Á, už jste tady!“ ozve se Geraldine a vystrčí z okna celou hlavu, aby se na mě mohla lépe podívat. „Hned jsem dole.“ Ze všeho nejdřív si všimnu, že ani tolik let hrdelní češtiny nezměnilo její čisté britské hlásky. Trvá to asi minutu nebo dvě, než sejde po schodech, protože tohle je velký starý dům a Geraldině je už skoro devadesát. A potom uslyším cvakání starých zámků.

„Pojďte dál, pojdte dál,“ zve mě a směje se. Samozřejmě že se směje. Musí jí vrtat hlavou, proč jsem tady. Podám jí květiny a ona se usměje, zdá se mi, že má opravdu radost, asi proto, že i dnes se tady dají sehnat o dost obtížněji než v Londýně nebo v New Yorku. Přivoní si, postrčí mě dovnitř a pečlivě za mnou zamkne. Její tvář, poznamenaná věkem, je pořád krásná, je to tvář krásné staré ženy. Ulevilo se mi. Geraldininy tváře nejsou ani dnes propadlé, šedomodré oči má posazené široko od sebe, levé je podrážděné a slzí, a tak si ho utírá, kdysi zlaté vlasy jsou teď bílé, protkané šedými nitkami, bradu má ale stále pevně tvarovanou. Je to klasický obličej, přirozeně půvabný a souměrný. Na sobě má dlouhý černý svetr s vyšitými křiklavě červenými květy, doplněný zlatými řetízky, pod ním jednoduché černé šaty, které jako by odmítaly vzít devadesátku na vědomí. Přemýšlím, jestli se nastrojila kvůli mně. A potom mě napadne, jestli jsem si celý život nevybíral ženy podle ní.

kapitola 2

„Jak se mají rodiče?“ zeptá se Geraldine, když si sedne. Schody vyšla čiperně a trochu se při tom vytahovala: „Já mám tuhý kořínek!“ Neurčitě mávla rukou směrem k impozantnímu obývacímu pokoji, který má kolem třiceti metrů na délku a patnácti na šířku, na východní straně je obložený policemi plnými knih jak v kožené vazbě, tak i brožovaných, s popraskanými hřbety, zatímco u západní stěny jsou stolky a všelijaké ozdobné předměty. Nad nimi visí umělecká díla, jedno vedle druhého. Křesla a pohovky, staré a prázdné, tvoří nahodilé skupinky, jako by vyčkávaly, až zase začne večírek. A taky tu jsou ve skleněných vitrínách vycpaní ptáci, tapiserie, obrovská pozlacená zrcadla, lustry a těžké závěsy. „Jak vidíte, pořád tu jsou všechny staré poklady.“ Muchův plakát zachycující Bernhardtovou v životní velikosti jako Médeu – s nožem potřísněným krví a mrtvými dětmi u nohou – visí u okna na jižní stěně.

„Otec se má dobře,“ odpovím. „Konečně na něm začíná být vidět věk, ale pořád má dost energie a je fit. A matka, no, však to znáte. Bude si stěžovat, že ji bolí hlava, klidně do sto deseti let.“

Když se poprvé zmíním o matce, pozorně se na Geraldinu zadívám. Zlehka se kapesníkem dotkne slzícího oka. „Omlouvám se. Nic to není, jen nějaká infekce. Už se to lepší... Vaše matka. Ano... Kolik je jí let? Vždycky to zapomenou. A už je to tak dávno!“

„Osmdesát,“ připomenou jí. „Tátovi je osmdesát čtyři. Oba měli nedávno narozeniny.“

„Osmdesát? No ano, samozřejmě! Byla o deset let mladší než já,“ řekne Geraldine pomalu, s důrazem na „byla“. Ten desetiletý rozdíl se pochopitelně nezmenšil. Ale Geraldine myslí na dobu, kdy matka s Jiřím měla poměr, kdy se do něj zamilovala až po uši a pobíhala po Praze celá blažená, že ho získala. Jiří byl totiž velmi atraktivní muž. Ale taky to byl manžel, na kterého Geraldine čekala, když byl ve vězení. Takže bolelo, že moje matka, tehdy třiatřicetiletá, byla o deset let mladší, měla nepochybně pevnější tělo a byla méně unavená než Geraldine. Na to jsem nepomyslel.

Geraldine však působí vyrovnaně. Zdá se, že její zájem byl jen chvilkový. Schovali jsme se do téhle místnosti před letitou zimou. Z oken, situovaných na jihovýchod, jsou vidět holé stromy na Hradčanském náměstí i brány Hradu. Za nimi, jako muška na zbrani, vystupuje proti obloze černá špička věže katedrály. Všechno, co Geraldine teď potřebuje, se scvrklo mezi stěny jejího pokoje. Postel s nebesy a závěsy proti průvanu jsou hned za krátkým křídlem pokrytým notovými listy, u kterého pořád cvičí a přepisuje noty. Geraldine je pianistka a skladatelka a nikdy nezahálí. Má tu stůl s hromádkou diářů a papírů a staromódní telefon. V jednom rohu stojí prádelník z tak tmavého dřeva, že se v tlumeném slunečním světle zdá úplně černý a ohlazené postavy vyřezané v jeho spodní části jsou sotva rozeznatelné. Geraldine mi povídá, že ta spodní polovina je velmi stará a že kdysi sloužila jako oltář, který někdo zachránil z kláštera. Nad krbem, kde si vaří večere na jediném plynovém hořáku, aby nemusela chodit až do kuchyně, vystupuje z mramorové římsy reliéf ďábla s rohy. Nedá se přesně poznat, co má za lubem, ale vypadá zlomyslně.

Tenhle palác stále patří římskokatolické církvi, jeho historie sahá pět set let do minulosti. „Ano ano,“ vypráví Geraldine, „není to ten dům, který Alfons postavil, když se vrátil z Paříže se spoustou peněz a cenností. To byla vila, jeden z těch vznešených domů nahoře na kopci. Když

si mě sem Jiří po válce přivedl, bydleli jsme v Alfonsově ateliéru v horním patře. Ale potom nám ho sebrali komunisti. Jednou ráno přijeli nějací muži s velkým nákladem - určité to bylo v devětačtyřicátém - a nařídili nám, ať ihned odejdeme. Ať se prostě klidíme. Byli to straníci a strana dům zabavila, aby ho mohla dát Číňanům. Začali balit nábytek.

Jiří si to nechtěl nechat líbit. Ničeho se nebál, víte? Vůbec ničeho. Křičel na ně a řekl jim, že jsou děsní ignoranti, co ani netuší, že tohle je kulturní památka, že tenhle dům je součástí národního bohatství. „Který idiot tohle nařídil?“ hulákal tak, že musel být slyšet po celé Praze! Jiří reagoval správně, protože ten člověk, co to měl celé na starosti, se najednou zarazil a odjel zjistit, jestli je to opravdu příkaz shora.

Potom Jiří zavolal jakémusi straníkovi, kterého znal, a starostovi Prahy, on se totiž znal s každým. Když tihle lidi k někomu přišli, vždycky mu přestříhli šňůru od telefonu, aby se nemohl s nikým spojit. U nás sice odstříhli šňůru, jenže vedla do spodní části domu, kde bydlela moje tchyně, ale protože neodstříhli šňůru k telefonu, který jsme měli nahoře my, Jiří ho mohl použít.

Ten straník Jiřímu řekl, že náš dům potřebují, ale dal nám tři týdny na to, abychom se vystěhovali, takže Jiří mohl zachránit aspoň všechno vnitřní vybavení. A taky přesvědčil katolíky, aby nám pronajali tenhle dům. Proto jsme pak bydleli tady. Církvi ho komunisti vzít nemohli.“

Stará vila teď už zase patří rodině, ale Jiří, který zemřel v roce 1991, se toho nedožil. Vždycky strašně kouřil. Matka říkala, že uhelné doly, ve kterých musel pracovat, mu zničily zdraví. To si tedy Jiří vedl ještě dobře, jestli to byla pravda. Dožil se šestasedmdesáti let a zažil sametovou revoluci. Dokonce byl svědkem toho, jak se začínaly znovu tisknout některé jeho knihy. Ale oficiálně vila připadla Janovi, jeho synovi.

Geraldine se už zase tiše směje. S věkem zhubla, hrud' má plochou. Teď opatrně manévruje okolo stolku před krbem, nalévá vodu z konvice do porcelánové konvičky na čaj a při tom narazí do dřábla na římse. Do konvičky nandala lžičkou sypaný černý čaj a na talířku má připravené sítko. V plechovce s tartanovým vzorem jsou skotské sušenky, nostalgický dárek, který jí přivezli američtí diplomaté, když ukazovali Muchův dům svým hostům. Pořád sem ještě lidé chodí. „Já jsem teď takové muzeum. Vezměte si. Jezte!“ Má osobitý šarm a ráda dělá druhým radost, kdysi to muselo být velmi přitažlivé. Na té staré fotce se směje do objektivu jako filmová hvězda.

„Matka mi říkala, že jste žila jen o bramborách, když byl Jiří ve vězení,“ nadhodím.

„Tak zlé to nebylo!“

Od roku 1948, kdy si Stalin uzurpoval Československo pro svou sovětskou říši, dělal Jiří Mucha až do roku 1951, kdy ho konečně zatkli, před komunistickými byrokraty mrtvého brouka. Vždycky jsem slyšel, že ho nechali tak dlouho na pokoji jen díky jménu Mucha. Po návratu z válečného exilu bydlel Jiří ve svém paláci plném pokladů, kde mu všechno říkalo pane. Nakonec ho ale komunisti zatkli, protože odjakživa nenáviděli aristokraty a nóbl lidi, mezi které jsme patřili i my. Když nám dětem o tom vyprávěli o nějakých deset let později, představovali jsme si vojáky pochodující přes Hradčanské náměstí a odvádějící Jiřího, nebo jak ho odvádějí muži, co nosí černé kožené kabáty a jezdí v tatrovkách.

Vnímali jsme tu strašlivou nespravedlnost, ale také jákési Jiřího hrdinství. Sedával v čele stolu, vlasy mu už začínaly řádnout, v ruce vždycky držel cigaretu, z níž před jeho obličejem stoupal kouř, ramena měl ohnutá trápením, košili rozepnutou, a když vyprávěl historky svým měkkým hlasem s cizím přízvukem, všechny oči na něj byly upřené jako u vytržení. Myslím, že už tehdy jsem si uvědomoval,

že nikdy předtím jsem nikoho podobného neviděl. Táta byl voják, dokonce dostal významnou medaili, nikdy nám však nevyprávěl, *jak* se to stalo, a trvalo roky, než jsem se o tom příběhu doslechl. Jiří byl ale jiný. Vypadalo to, jako by s komunisty bojoval úplně sám a jako by ta válka pořád trvala. Každý chtěl být v jeho blízkosti.

V roce 1951, kdy ho odvedli, mi byl teprve jeden rok a jeho vlastnímu synovi byly tři. Stalo se to pouhých šest let po osvobození Prahy od Němců, v době, kdy ji úplně ovládli komunisté. V té době došlo k událostem, které z velké části ovlivnily to, jak jsme já a Kate později nahlíželi na situaci, když jsme seděli a jedli v Muchově domě.

„Jídla moc nebylo, to je pravda,“ potvrdí mi Geraldine. „Neměli jsme žádné peníze. Ale trávila jsem spoustu času s tchyní v Alfonsově domě v Železné Rudě, byla to taková kolonie umělců a bylo tam mnohem bezpečněji. A moje tchyně vždycky sehnala od soukromníků vajíčka a zeleninu.“ Nenazývá ji jménem, mluví o ní jenom jako o „tchyni“. Alfons zemřel v roce 1939, po invazi nacistů – den nato, co ho odvezli k výslechu –, a Geraldine ho nikdy nepoznala.

„Mohli mě skutečně donutit jenom krmit kuřata a hladovět. Nakonec, byla jsem manželka usvědčeného špiona. Měla jsem ale obrovské štěstí, mohla jsem totiž vstoupit do Svazu hudebníků. Tehdy člověk do nějakého svazu patřit musel, aby mohl pracovat. Měli tak o vás přehled. Pracovala jsem v publikačním oddělení, a protože můj otec mě vždycky vedl k hudbě a měla jsem klasické hudební vzdělání, uměla jsem číst a zapisovat noty. Potřebovali lidi, kteří dokázali zapsat hudbu, a já jsem toho pro ně přepisovala spoustu. Posílali mi všechno do Železné Rudy a já jim to posílala zpátky.“

Geraldine o tom všem mluví bez známky hořkosti, možná proto, že to je tak dávno. Utrpení chápe jako přirozenou věc; měla „štěstí“. A svým způsobem je to pravda.

Ostatní určitě trpěli víc. Dosud jsem ale nevěděl, že Jiřího odsoudili za špionáž. „No,“ vysvětluje Geraldine, „on nebyl *doopravdy* špion.“ Tohle obvinění byla jen záminka, aby ho mohli uvěznit. Někáký důvod potřebovali, stáli o plástík legitimacy, třebaže Stalin byl ještě naživu a českou Státní bezpečnost řídila jeho KGB.

Muselo pro ně být snadné Jiřího obvinít, protože mezi udržováním přátelství s cizinci a porušováním komunistických zákonů týkajících se předávání informací moc jasná hranice nebyla. A Jiří se s lidmi přátelil rád. Koncem čtyřicátých let, kdy komunisté upevňovali svou moc, mohli cizinci podle všeho stále ještě odjíždět a přijíždět. On koneckonců vyrůstal v Paříži, v New Yorku a na Cape Codu, proto mu samozřejmě zůstalo hodně přátel ze Západu – spisovatelů, malířů i hudebníků. To jsem vlastně věděl odjakživa. Máma, která možná napovídala spoustu historek, které nebyly vhodné pro dětské uši, říkala, že Jiří mohl jako mladý kluk chodit do Alfonsova ateliéru, kde bylo vždycky plno nahých modelek, co ho rozmazlovaly. Připadalo jí to zábavné. Později jsem zjistil, že mezi jeho přátele patřily slavné osobnosti, jako třeba americký spisovatel Philip Roth, který napsal o návštěvě Prahy knihu *Pražské orgie*, Peter Ustinov, ruský emigrant, který se stal hollywoodskou hvězdou, a dokonce Andy Warhol. V Jiřího domě bylo vždycky plno lidí.

„Byl to jeho životní styl,“ vysvětluje Geraldine. Když vzpomíná, má ve tváři zamilovaný výraz i stín bolesti. „A tenhle životní styl si chtěl udržet. Manipuloval stránky, což mu šlo, protože byl nesmírně chytrý, a jak jsem už říkala, z ničeho neměl strach. Ani když se vrátil z vězení. Byl přesvědčený, že lidi, co jsou ve straně, jsou hlupáci. A kromě toho byl patriot. Nechtěl odejít a být žebrákem v cizí zemi. Prý kdyby utekl, byl by z něj žebrák.“ Když přišly temné dny stalinistických čistek, návštěvníků ubylo. „Ale chodili k nám muzikanti, kteří mohli koncertovat,

a delegace spisovatelů. A diplomati – ti chodili za Jiřím rádi. Tak jsme poznali i vaše rodiče.“

Jiří měl spoustu žen, nejen mou matku. Herečky, modelky, malířky, hudebnice. Aférku s Jiřím Muchou měla i Julie Andrewsová, hvězda naivních muzikálů jako *Mary Poppins* a *Za zvuků hudby*. Philip Roth píše o dospívajících dívkách, které přijížděly z českého venkova, aby okusily život ve městě, a které pro Jiřího a jeho přátele znamenaly vítané osvěžení. V britských novinách jsem našel nekrology, které o něm psaly jako o „playboyovi z Východu“.

„Proč jste od něj neodešla?“ ptám se Geraldiny, usazené v čalouněném křesle těsně u krbu sálajícího teplem. Zatváří se udiveně. „Protože to byl můj manžel. A zaplatil za to, zaplatil za všechno.“

Jiří po německé okupaci unikl ze země a připojil se k československé brigádě ve Francii. Byl připravený bojovat. Když Francie padla, odhodil francouzskou uniformu, odjel do Británie a dal se ke Královskému letectvu. Později pracoval pro československou vládu v exilu jako spojka a skončil jako válečný zpravodaj BBC. V této funkci objel celý svět, byl svědkem bitev v severní Africe, na Středním východě i na západní frontě. Geraldinu potkal v Londýně a v roce 1941 se s ní oženil. V Londýně si přivydělával prací pro časopis *New Writing* a kromě toho psal romány. Přátelil se například s Dylanem Thomasem, Grahamem Greenem nebo Stephenem Spenderem. Není divu, že na mou matku udělal dojem.

„Byl ještě jeden důvod, proč jsem zůstala v Praze,“ řekne Geraldine. „Nemohla jsem *odjet*. Neměla jsem pas. Přijela jsem koncem roku 1945 jako Jiřího manželka na jeho český pas. Možná bych vám to neměla říkat, ale až váš otec mi ho sehnal, když byl na ambasádě. Měl pasy na starosti, protože neměli konzula, který by se jimi zabýval. Bylo to skoro spiknutí!“ V Geraldinině chichotání je stále cosi svůdného. Spiklenecky se ke mně nahne.

„Museli ho sem propašovat ze Švýcarska. Váš otec zařídil, aby mě tady vyfotili, fotku vzal s sebou do Švýcarska, kde pas udělali a orazítkovali. Předal mi ho na jednom z Jiřího večírků. Později se mi velice hodil. Moc mi tím pomohl.“

Povídalo se, že Jiří byl možná celou tu dobu opravdu tajný agent StB i jejího velkého bratra KGB. Začalo se o tom mluvit v šedesátých letech, to už jsme v Praze nebyli, protože mohl jezdit do zahraničí a prodávat otcovy obrazy i práva na jeho pozoruhodné plakáty. V jednom nekrologu se píše, že obvinění ze špionáže ho „nesmírně pobavilo“. Úplně slyším jeho cynický smích. A ve stejném nekrologu stojí, že měl s Geraldinou syna a dceru. „Ale ne, neměl,“ odpověděla mi matka, když jsem se jí na to telefonicky zeptal poté, co mi v roce 1991 poslala jeho kopii. „Pro Geraldinu to musí být ponižující. Ta dcera nebyla její, Jiří ji měl s jednou milenkou.“

V dětství mi vždycky připadalo, že Jan je v přítomnosti svého otce nesvůj. Na svůj věk byl vysoký, nosil brýle, měl kostnatá kolena a neměl rád drsné hry. „Jiří ve skutečnosti nemohl Jana vystát,“ přiznává Geraldine. „Nezdědil jeho smysl pro dobrodružství ani smělost. Vůbec se nezajímal o umění a nikdy nechtěl riskovat. Jiří o něm mluvil jako o byrokratovi.“

Vycítím příležitost a povím Geraldině, že podle zprávy z Radia Praha byl nalezen policejní spis vedený na Jiřího, kde byl označený jako „spolupracovník“.

„Nesmysl!“ odporuje Geraldine. „Jiří nikdy nešpehoval! Jan má od toho spisu kopii. Když Jiřího propustili z pracovního tábora, souhlasil, že bude s policií spolupracovat, protože *musel*, jinak by se nedostal ven, to je všechno. Spolupracovat museli všichni. Jedině tak se dalo přežít. A jenom tak mohl Jiří uchránit svůj domov a nevzdat se svého způsobu života. Ale samozřejmě jim vykládal samé nesmysly. Po pár letech už toho měli dost a vyhodili ho. To je v tom spisu taky.“

„Ale pouštěli ho na Západ.“

„Ano. I na tom se Jiří s komunisty dohodl,“ odpoví Geraldine. Zamne prsty univerzálně srozumitelným gestem. „Chtěli peníze. Tvrdou měnu. Brali si půlku, nám zůstávala ta druhá.“

Nejsem si jistý, jestli jí mám věřit. Každopádně vidím, že toho má dost. Je unavená a chystá se na koncert, recitoval místního kvarteta. Vyzvednou ji nějací přátelé. „Ať se nenachladíte,“ poznamenám ještě. „Venku přitahuje.“

„Á, málem bych se zapomněla zeptat,“ řekne najednou. „Jak se má Kate? Hodně kamarádila s Janem, asi že byli oba starší než vy. Byli dobří přátelé. Jak se jí daří?“

„Kate zemřela,“ odpovím. Vůbec nevím, jak začít, a tak jen dodám: „Onemocněla v Praze, ke konci.“

„To je mi moc líto,“ povzdechne Geraldine. „Byla tak talentovaná.“

kapitola 3

Dům na Barrandově byl uvnitř stejně hranatý jako zvenku. Svým způsobem byl ale moderní, což jsem tehdy nevnímal. Vchodové dveře vedly do haly s chodbou, z níž se dalo projít do kuchyně napravo – tam bývala služebná. Když člověk šel rovně dál, došel do obývacího ve tvaru L, s velkými čtvercovými okny, kterými bylo vidět na zahradu, a za ním byl jídelní kout. Vzadu byl rohový balkon, odkud se na severovýchodě shlíželo z kopce směrem k řece a ke Starému Městu. Musel to být celkem velký pokoj, protože pod otevřeným schodištěm vedoucím do patra stálo uprostřed křídlo rodičů.

Byla tam vitrína sloužící jako bar, s naleštěnými skleničkami, kbelík na led s víčkem, který býval večer plný, skleněný šejkr na koktejly s barovou lžičkou, mnoho různých lahví a tátův sifon. Nikdy nebyl příznivcem náhražek, proto si tyhle věci vozil všude s sebou. Podlaha byla z leštěného dřeva, což mi tehdy připadalo neobvyklé; tam, odkud pocházím, byly podlahy většinou z vrzajících prken a přes ně bývaly natažené ošuntělé, zaprášené koberce. Když o tom tak přemýšlím, náš pražský dům byl zevnitř mnohem hezčí než zvenku – byl prostorný jako domy, které byly k vidění koncem padesátých let v Americe, ale jen velmi zřídka v Anglii nebo na jakémkoli jiném místě, kde jsme do té doby žili.

Pokud by člověk vyskočil z okna v obývací, pod kterým nebyl balkon, padal by na zem podél přízemí, kde bydlel náš špeh, a přistál by u jeho králíkárně. Vím to, jednou jsem totiž takhle vyskočil, byla to sázka, trochu jsem si podvrtnul kotník a měl velký průšvih.

My děti jsme trávily většinu času nahoře, kde vládla chůva. V každém rohu byla jedna místnost a prostředkem vedla chodba dost velká na to, aby se do ní vešel stůl, u kterého jsme večeřeli, když rodiče nebyli doma. To bylo v té době skoro pořád, protože jako diplomaté chodili na spoustu večírků. Taky jsme u toho stolu psali domácí úkoly a kreslili. Pokoj, ve kterém bydlela chůva s naším mladším bratrem Benediktem, byl po pravé straně schodiště, když se přišlo nahoru, a koupelna byla vlevo. Na druhém konci podesty byl můj a Katin pokoj s dvěma postelemi, teď už jsme měli každý svou, moje stála u dveří a Katina u okna. Čtvrtá místnost sloužila jako ložnice rodičů. Její dveře byly obvykle zavřené, ale někdy nás pozvali dovnitř, třeba když matka česala Kate nebo si spolu zkoušely nové oblečení.

Večer jsme se koupali ve stejné vodě a potom nám přinesli nahoru večeři. S chůvou jsme obvykle jedli volská oka se špenátem nebo podobně rychle připravená jídla, žádnou hovězí pečení nebo telecí řízky, takhle pořádnou večeři jsme mívali jen tehdy, když byli rodiče doma. Když jsme zjistili, že šunka je v komunistických zemích opravdová vzácnost, nechávali jsme si ji posílat společně s dalšími zásobami potravin přes železnou oponu ze speciálního obchodu v Dánsku, který se jmenoval Ostermann Petersen. „Kde je ten zatracený balík z Ostermanna Petersena?“ slýchal jsem od matky. „Je pozdě! V pátek budeme vařit večeři a nemáme vůbec nic!“ Šunka tam bývala ve veliké plechovce ve tvaru šunkového kolena. Komunismus musel být hodně drsný, když Češi žádnou šunku neměli a ta naše sem musela putovat v plechovkách z takové dálky.

Každý den začínal stejně. Chůva, ve skutečnosti to byla Benediktova chůva, ale starala se i o nás dva, nás vzbudila, a zatímco jsme se oblékali a myli si obličej, posadila Benedikta na nočník. Přístup k vyprazdňování střev byl v naší rodině přísně viktoriánský, a kdyby někdo pocítil potřebu později, vyvolalo by to děs. V balíčku jsme společně se